

Wstęp

Studia nad systemami wartości oraz ich przeobrażeniami stanowią dogodną płaszczyznę refleksji nad kierunkiem przemian społeczeństwa i jego kultury.

Człowiek tworzy wartości, a wartości współtworzą człowieka, jego osobowość, postawy, aspiracje życiowe, preferowane i realizowane wzory zachowań i działań społecznych w praktykach życia prywatnego czy publicznego. Jak trafnie zauważa Maria Gołaszewska: „wszelkie decyzje, dążenia, spory, konflikty międzyludzkie zakładają opowiedzenie się po stronie określonych wartości, a pozostanie obojętnym pod tym względem oznaczałoby rezygnację z wszelkich dążeń, wyrzeczenie się swego człowieczeństwa” (M. Gołaszewska: *Internalizacja wartości w sytuacji estetycznej. Szkic z pogranicza estetyki i antropologii filozoficznej*. W: *Wartości a sposób życia*. Red. M. Michalik. Warszawa 1979, s. 163). Nie ma życia społecznego, czy to w wymiarze indywidualnym, czy zbiorowym, poza sferą aksjologiczną. Zawsze jesteśmy uwikłani w świat wartości.

Florian Znaniecki traktował wartości jako kategorie równie realne, obiektywne i racjonalne jak rzeczy. Wartości i rzeczy tworzą świat realny. O świecie tym mamy wiedzę racjonalną. „Wartości są zawsze powiązane ze sferą działania człowieka. Rzeczy istnieją niezależnie od poczynąń człowieka” (F. Znaniecki: *Nauki o kulturze*. Warszawa 1971, s. 22). Świat kultury i świat natury to dwa aspekty otaczającej nas rzeczywistości. Podążając tokiem klasycznej w polskiej socjologii refleksji nad wartościami, możemy przywołać definicję sformułowaną przed laty przez Jana Szczepańskiego: „wartość to dowolny przedmiot materialny lub idealny, idea lub instytucja, przedmiot rzeczywisty lub wyimaginowany, w stosunku do którego jednostki lub zbiorowości przyjmują postawę szacunku, przypisują mu ważną rolę w swoim życiu i dążenie do jego osiągnięcia odczuwają jako przymus” (J. Szczepański: *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa 1970, s. 97—98). W rozwinięciu myśli Jana Szczepańskiego możemy dopisać, że jak już posiadamy te „wartościowe przedmioty”, to nie chcemy ich za żadną cenę utracić, uznając je za własne, za swoje, za oczywiste, naturalne, niebudzące wątpliwości części własnej osobowości, społecznej i kulturowej tożsamości. W tym sensie rację ma również Janusz Mariański, który w podsumowaniu analiz rozmaitych socjologicznych teorii wartości konkluduje: „w socjologii przez wartość rozumie się najczęściej to wszystko, co wiąże się z pozytywnymi emocjami, co skupia w sobie pragnienia i dążenia człowieka, co uważa się za ważne i istotne w życiu, godne pożądania, na zdobyciu czego jednostce najbardziej zależy albo czego się na co dzień poszukuje jako rzeczy cennej” (J. Mariański: *Wprowadzenie do socjologii moralności*. Lublin 1989, s. 165).

Prezentowany tom „Górnośląskich Studiów Socjologicznych. Seria Nowa”, przygotowany redakcyjnie przez Ewę Budzyńską, został podzielony na dwie części tematyczne.

Pierwsza z nich, nosząca tytuł *Świat wartości w regionie*, skupia artykuły poświęcone socjologicznej analizie wartości współtworzących społeczno-kulturową specyfikę regionów. Jak zwykle wiele uwagi poświęcamy tematyce śląskiej, tym razem ukazując także wewnętrzne społeczno-kulturowe zróżnicowania tego regionu. Marek S. Szczepański i Anna Śliz oraz Urszula Swadźba swoimi analizami obejmują Górny Śląsk przedstawiany jako region przemysłowy skupiony wokół Katowic. Natomiast Halina Rusek, podejmując temat „południowych rubieży województwa śląskiego”, koncentruje swoją uwagę na Śląsku Cieszyńskim, czasem też określanym jako „górnośląska część Księstwa Cieszyńskiego” (A. Lysko: *Anielin Fabera 1913—1983. Rys biograficzny*. Łędziny 2013, s. 13). Dla badaczy Śląska oraz wszystkich zainteresowanych jego historyczną i współczesną problematyką to ciekawe artykuły, pozwalające bliżej przyjrzeć się różnym socjologicznym przedstawieniom Śląska, ukazującym również, jak odmienne historycznie dzieje ziem śląskich modelują ich współczesne rytmy życia społecznego i postacie kultury.

W socjologiczne ujęcie specyfiki aksjologicznej regionów wpisują się też analizy Anny Barskiej poświęcone głównym wartościom życia społecznego, takim jak honor, posłuszeństwo, rodzina, religia, w krajach Maghrebu oraz udokumentowane badaniami empirycznymi artykuł Magdaleny Lemańczyk podejmujący problematykę ojczyzny jako wartości w doświadczeniach mniejszości etnicznej na przykładzie Niemców zamieszkujących Pomorze Gdańskie.

Druga część, opatrzona tytułem *Przemiany społeczne a wartości*, zawiera artykuły podejmujące problematykę modelującego wpływu wartości na różne aspekty życia społecznego ujmowane w kontekście procesów globalizacyjnych. Złożone zagadnienia kształtowania się postaw i wartości wspólnotowych i prospołecznych, a także indywidualnych i egoistycznych w szerokim kontekście polskim i europejskim analizuje Janusz Mariański, a Peter Ondrejko podobną problematykę wpisuje w zmieniający się kontekst relacji międzypokoleniowych. Bernadette Jonda badaniem obejmuje ruch społeczny na rzecz obrony i promocji wartości regionalnych, a Małgorzata Hołomek prezentuje osadzoną w badaniach empirycznych prowadzonych na Górnym Śląsku analizę społecznie wrażliwych powiązań między nacjonalizmem i separatyzmem w kontekście procesów identyfikacji z kulturą regionalną i wartościami narodowymi.

W omawianym tomie znajdujemy też recenzję książki Janusza Mariańskiego *Małżeństwo i rodzina w świadomości młodzieży maturalnej — stabilność i zmiana* oraz opracowanie Roberta Pyki charakteryzujące profil zaangażowania naukowo-badawczego pracowników Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego.

W 6. tomie „Górnośląskich Studiów Socjologicznych. Seria Nowa” planujemy przedstawić wieloaspektowo potraktowane zagadnienia *spotkania kultur*, rozpatrywane w wymiarze regionalnym, narodowym i globalnym.

Zapraszamy do lektury.

Wojciech Świątkiewicz